

DOI: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2024-286-6-66-73>

УДК 338:246

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ВПЛИВУ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК У ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Мельничук І.В., Буй Ю.В., Гірак О.З.

FEATURES OF THE SOCIAL IMPACT OF ENTREPRENEURSHIP ON SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE IVANO-FRANKIVSK REGION

Melnychuk I.V., Bui Y.V., Hirak O.Z.

У статті досліджено соціальний вплив підприємницької діяльності в Івано-Франківській області в умовах повномасштабного військового вторгнення. Визначено, що підприємництво не лише забезпечує економічний розвиток регіону, а й відіграє ключову роль у підтримці соціальної стабільності, створенні робочих місць, забезпеченні зайнятості внутрішньо переміщених осіб та реалізації соціальних ініціатив. Проаналізовано сучасні тенденції соціального підприємництва, його роль у розвитку місцевих громад та подоланні наслідків війни.

Обґрунтовано необхідність нових підходів до ведення бізнесу з урахуванням соціальної відповідальності та впровадженням європейських стандартів соціального підприємництва. Наведено динаміку ключових соціально-економічних показників підприємницької діяльності регіону, зокрема зміну кількості зайнятих осіб, обсягів реалізованої продукції та витрат на оплату праці. Підкреслено зростання значення соціальних підприємств як механізму вирішення гострих соціальних проблем, особливо в умовах обмежених людських та матеріальних ресурсів.

Особливу увагу приділено Програмі розвитку соціального підприємництва в Івано-Франківську, яка сприяє розширенню мережі соціальних підприємств та реалізації суспільно корисних проєктів. Визначено перспективи подальшого розвитку соціального підприємництва як стратегічного напрямку відновлення економіки України та посилення соціального захисту населення. Запропоновано рекомендації щодо підтримки соціального підприємництва, включаючи розширення державних програм фінансування, стимулювання інвестицій у соціально відповідальні проєкти та активне залучення громадян до реалізації ініціатив, спрямованих на забезпечення сталого розвитку регіону.

Додатково підкреслено важливість залучення міжнародного досвіду у сфері соціального підприємництва та адаптації кращих практик розвинених країн до українських реалій. Наголошено на необхідності активного співробітництва між державними органами, бізнесом та громадянським суспільством задля формування ефективної підтримки соціальних підприємств. Важливим аспектом є розширення освітніх ініціатив у цій сфері, що дозволить майбутнім підприємцям опановувати сучасні підходи та впроваджувати інноваційні рішення.

Ключові слова: соціальний вплив, підприємницька діяльність, соціальне підприємництво, соціальний бізнес, суспільні проєкти.

Вступ. Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти нашої держави призвела до трагічних наслідків у всіх сферах суспільного життя. Внаслідок цього розвиток підприємницької діяльності вимагає нових підходів до ведення бізнесу із врахуванням його соціальних аспектів. У наукових дослідженнях сьогодення соціальні аспекти бізнесу в основному пов'язуються із соціальним підприємництвом та соціальною відповідальністю підприємств. Однак вплив суб'єктів господарювання на соціум є значно ширшим, оскільки розвиток бізнесу сприяє зайнятості жителів області, підвищенню його рівня доходів, поліпшує загальний добробут населення, здійснює наповнення бюджету держави та забезпечує дотримання соціальних норм та гарантій через соціально відповідальні відрахування. Івано-Франківська область є тиловою, проте соціальна та економічна ситуація протягом останніх років була доволі

нестабільною, через наслідки всесвітньої пандемії та поширення руйнівного впливу військового вторгнення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розвиток підприємницької діяльності та її соціальний і економічний вплив займає вагоме місце у дослідженнях зарубіжних науковців (П. Друкера, М. Вебера, Д. М. Кейнса, А. Маршала, М. Портера, А. Сміта, Ж. Б. Сея, Й. А. Шумпетера, М. Фрідмана). Вітчизняні науковці також ґрунтовно досліджували цю проблематику, зокрема соціальні аспекти підприємницької діяльності висвітлювали науковці Педченко Г. П., Власюк Ю. О. [1], наукові розвідки Павликівської О.І. та Марущак Л.І. трактують соціальні наслідки підприємництва як трансформацію діючих форм організації суспільного відтворення для забезпечення їх довготривалого та стійкого розвитку та які базуються на ринкових методах господарювання для забезпечення їх соціальної захищеності й соціальної справедливості [2]. У дослідженнях Деліні М. М. визначають підприємницьку діяльність не тільки для отримання прибутку, але й для реалізації суспільних потреб, що має соціальну та моральну відповідальність та соціальний ефект [3]. Науковці Швед В.В., Омельченко О.В., Таран О.А. наголошують, що соціальна функція підприємництва полягає у виробництві товарів та наданні послуг, які задовольняють потреби суспільства [4]. Собко О. М. стверджує, що на сучасному етапі розвитку, в умовах воєнного стану підприємства повинні не лише забезпечувати свою економічну стабільність, але й відігравати активну роль у підтримці суспільства, насамперед у питаннях гуманітарної допомоги, підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО), забезпечення зайнятості та відновлення інфраструктури [5]. Підводячи підсумки, можемо стверджувати, що наукові розвідки підприємницької діяльності в контексті її соціального впливу є доволі різноплановими, а також виступають предметом уваги широкого кола науковців.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей соціального впливу підприємництва у Івано-Франківській області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Від початку повномасштабного вторгнення область долає значні виклики, сприяє релокації бізнесу та допомагає у розміщенні вимушено переміщеного населення із східних областей України. Серйозною проблемою, яка впливає на рівень соціально-економічного розвитку досліджуваного регіону є непередбачувані додаткові навантаження на

бюджет області, які виникли внаслідок військового конфлікту. Однак, незважаючи на складні зовнішні виклики рівень розвитку Івано-Франківського регіону є доволі високим.

Досліджуючи кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання (рис. 1) варто відзначити скорочення їх чисельності відносно базового 2019 р., проте можемо спостерігати збільшення їх чисельності у 2023 р. порівняно з попереднім 2022 р. Так, зокрема у 2022 р. чисельність зайнятих працівників скоротилася на — 14770 осіб відносно попереднього 2021 р., проте вже у 2023 р. спостерігаємо приріст чисельності на — 8064 осіб відносно попереднього 2022 р. Основними причинами таких значних коливань є повномасштабне воєнне вторгнення. Хоча Івано-Франківська область є відносно віддаленою від основного поля бою, однак міграційний рух в області є доволі високим. Кількість найманих працівників у суб'єктів господарювання також мала тенденцію до зменшення відносно базового періоду 2019 р., однак порівнюючи з попереднім 2022 р. відбувся незначний приріст у 2023 р., а саме на — 1,67%. Незначне покращення ситуації у 2023 р. в основному зумовлено збільшенням кількості внутрішньо переміщених осіб та збільшення частки релокованого бізнесу в регіоні. Незважаючи на те, що найбільша кількість релоkantів знаходиться у Закарпатській (120) та Львівській (199) областях, однак велика кількість підприємств обрала також Чернівецьку (78) та Івано-Франківську (70) області [6].

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання протягом останнього 2023 р. зріс у порівнянні із базовим 2019 р. — 21,57% та ланцюговим 2022 р. — 25,77% відповідно. Зростання даного показника відносно 2022 р. вказує на часткову стабілізацію ситуації в регіоні, однак необхідно зважати на рівень споживчої інфляції в Україні, зокрема значне зростання споживчих цін. Така ситуація призводить до підвищення цін на товари та послуги без нарощування при цьому обсягів виробництва.

Витрати на персонал підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (рис. 2) незважаючи на скорочення кількості найманих працівників у суб'єктах господарювання мали тенденцію до зростання у середніх, малих та мікропідприємствах. Щодо великих підприємств то скорочення витрат відбулося у 2023 р. відносно 2022 р. і в абсолютному значенні склало -734752,6 тис. грн.

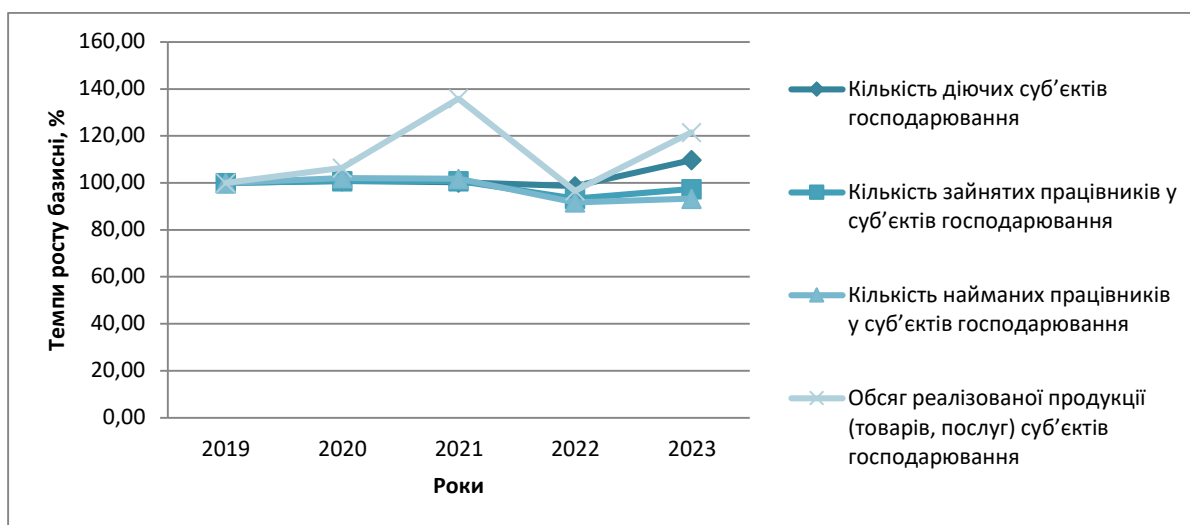

Рис. 1. Динаміка основних показників соціального впливу підприємницької діяльності у Івано-Франківській області

Джерело: розраховано та побудовано авторами за [7]

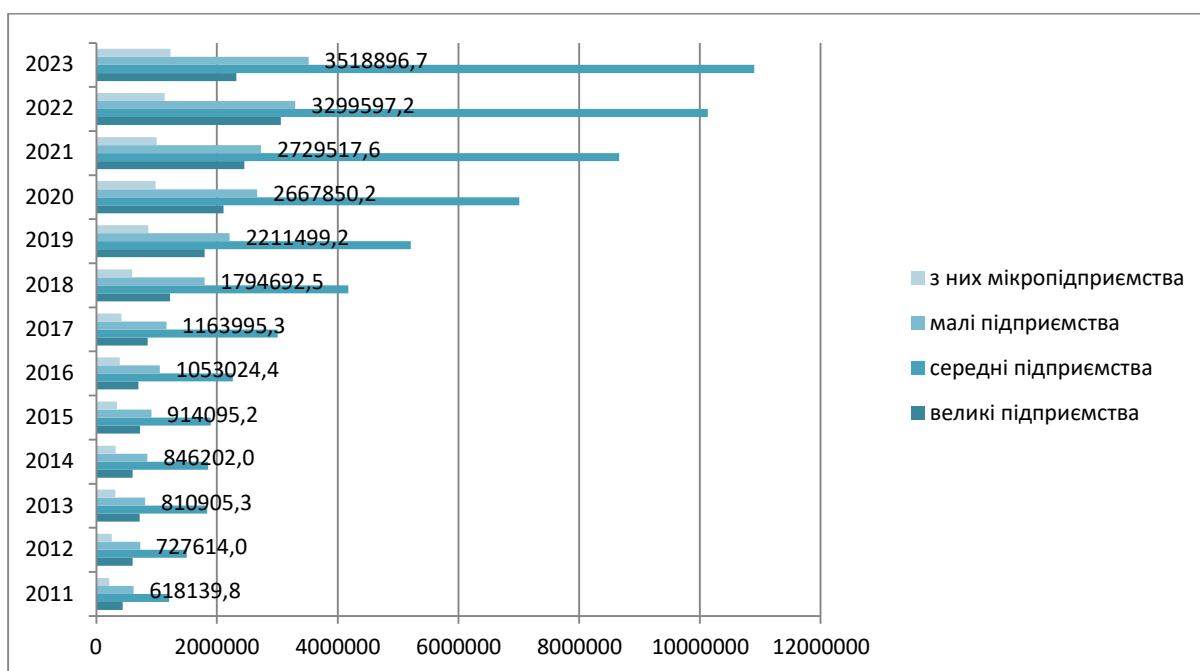

Рис. 2. Витрати на персонал підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства

Джерело: розраховано та побудовано авторами за [7]

Показник витрат на оплату праці підприємств (рис. 3) протягом досліджуваного періоду зростав на великих, середніх, малих та мікропідприємствах. Підсумовуючи, варто зазначити, що витрати на персонал підприємств та витрати на оплату праці в основному мали тенденцію до зростання, дане зростання в основному обумовлено зростанням індексу інфляції в результаті якого застосовується

механізм індексації грошових доходів громадян, відповідно має місце нарахування індексації на заробітну плату найманих працівників. Оплата праці є важливим засобом задоволення особистих потреб працівників та характеризує рівень добробуту суспільства.

Соціальний вплив підприємництва варто розглянути також із позиції соціального підприємництва, яке є важливою частиною

сучасної економіки, з великим потенціалом для задоволення суспільних потреб та вирішення соціальних проблем. Головна мета даного виду бізнесу полягає в поєднанні прибуткової діяльності з реалізацією стратегічних соціальних завдань, що сприяють підвищенню якості життя населення. При цьому соціальна складова діяльності є основоположною для таких підприємств. Соціальні підприємці створюють соціальний капітал для подолання бідності, що, в свою чергу, підтримує економічний розвиток, інклюзію, соціальну згуртованість місцевих громад, а також забезпечує економічний і соціальний захист для всіх верств суспільства, зокрема для вразливих категорій населення. В умовах війни з Росією соціальне підприємництво набуває нового значення, адже пріоритетність соціальних ініціатив є ключовим принципом для відновлення економіки України. В умовах обмежених людських і матеріальних ресурсів соціальна підтримка стає основою для реабілітації та відновлення людей, які пережили важкі випробування [8].

Аналізуючи соціальне підприємництво у Івано-Франківській області варто відзначити,

що Івано-Франківськ став другим містом в Україні, де буде впроваджено Програму розвитку соціального підприємництва. У місті вже понад пів століття працюють підприємства товариства глухих (УТОГ) та товариства сліпих (УТОС), що забезпечують робочі місця для людей із порушеннями слуху та зору. Широко відомий також Івано-Франківський ресторан «Urban Space 100», який спрямовує 80% своїх доходів на гранти для реалізації різноманітних проєктів. Щоб підтримати розвиток подібних підприємств, Івано-Франківська міська рада затвердила Програму розвитку соціального підприємництва в міській територіальній громаді [8].

Протягом аналізованого періоду кількість соціальних підприємств у Івано-Франківській області мала тенденцію до зростання (рис. 4). Незважаючи на всесвітню пандемію та воєнне вторгнення соціальні підприємства Івано-Франківської області успішно продовжують свою соціальну та підприємницьку діяльність. Щодо решти регіонів України то можемо спостерігати зниження кількості соціальних підприємств у більшості областей.

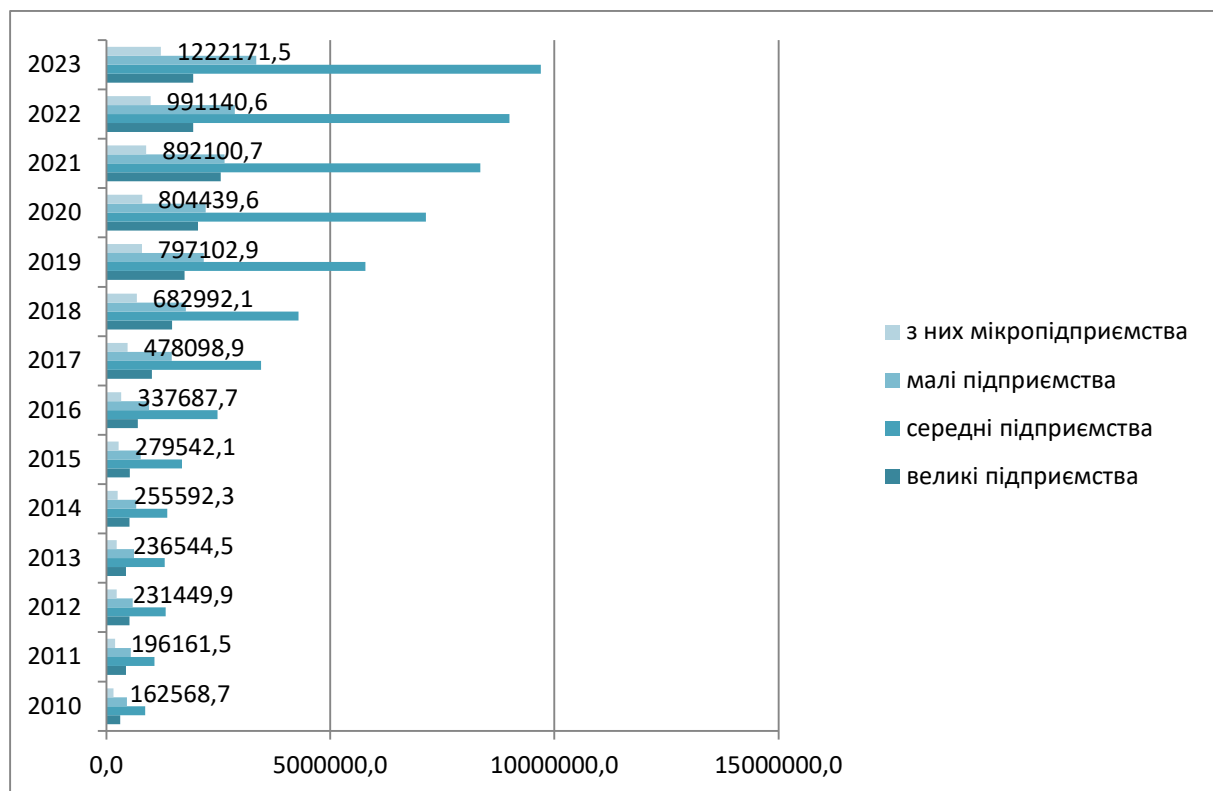

Рис. 3. Витрати на оплату праці підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства

Джерело: розраховано та побудовано авторами за [7]

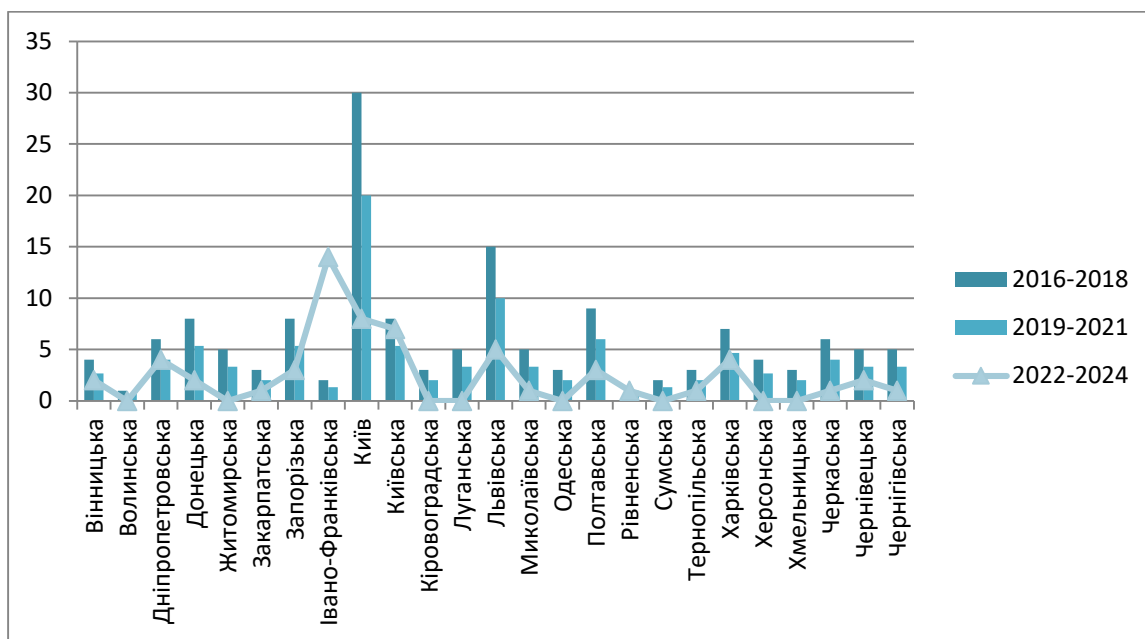

Рис. 4. Кількість соціальних підприємств у регіонах України

Джерело: розраховано та побудовано авторами за [9]

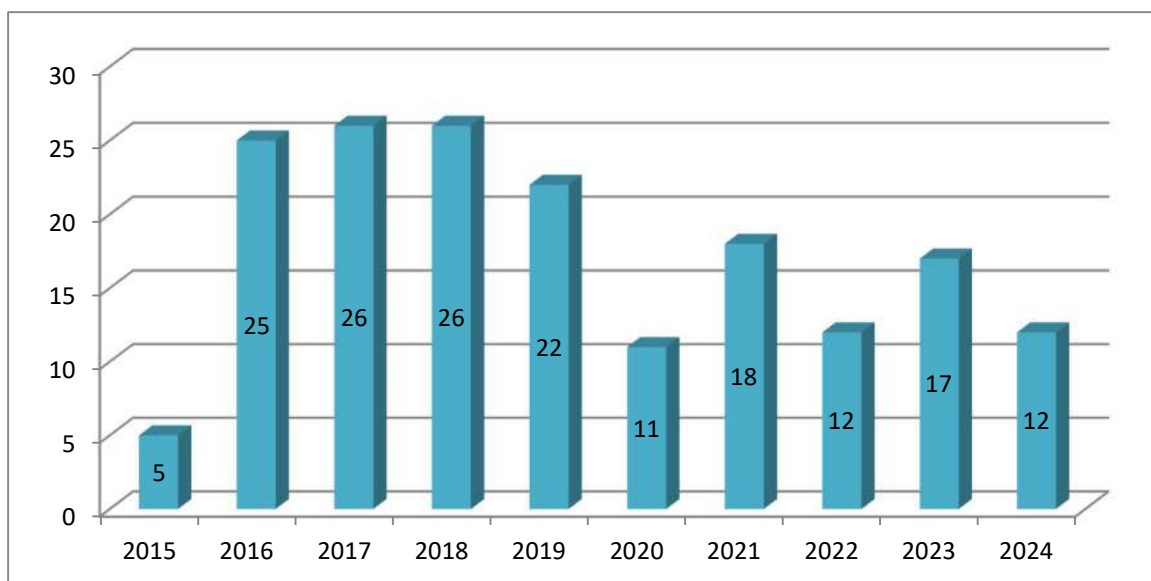

Рис. 5. Кількість підтриманих суспільних проєктів соціальним підприємством Urban Space 100

Джерело: розраховано та побудовано авторами за [11]

Статистика працевлаштування більшості соціальних підприємств свідчить, що до 5 працівників становить (31%), на 26% підприємств працює 6-10 осіб, а у 18% — офіційно зайнято 11-20 працівників. Приблизно 15% соціальних підприємств мають більше ніж 20 співробітників, а 10% лише 1 працівника. Загалом на вищезазначених підприємствах зайнято близько 12 осіб, не враховуючи волонтерів. Соціальні підприємства надають

робочі місця приблизно 12 тисячам осіб. Слід зазначити, що в складі Українського товариства глухих (УТОГ) діють 22 обласні та 103 територіальні організації, що об'єднують близько 42 тисяч членів. У системі УТОГ працює 31 виробниче підприємство, яке займається професійним навчанням і працевлаштуванням осіб із порушенням слуху [10].

Одним із найвідоміших соціальних підприємств Івано-Франківська є ресторан Urban Space 100, прибуток якого повністю спрямовується на реалізацію громадських проєктів, що сприяють розвитку міського середовища Івано-Франківська. Вибір проєктів здійснюється засновниками.

Івано-Франківська область є однією із найактивніших у західному регіоні щодо підтримки та розвитку соціального підприємництва. Це підтверджується створенням Програми розвитку соціального підприємництва, яка реалізовуватиметься у міській територіальній громаді. Івано-Франківськ став другим містом в Україні, де запрацює подібна програма. Сьогодні в Івано-Франківській міській територіальній громаді успішно функціонує понад 10 соціальних підприємств, серед яких «Промприлад Реновація», «Urban Space 100», екохаб «Re», лабораторія апсайклінгу UpLab, простір «Вдома», соціальне підприємство «БА І ДІ КЛУБ», хаб «До БА і ДІ», Veterano Pizza, «Кава зі схрону», Івано-Франківське учбово-виробниче підприємство Українського товариства глухих, обласна організація УТОС, підприємство «ІНІН» від ГО «Всеукраїнська організація союз осіб з інвалідністю України», агенція кадрових рішень «Адвокація» та інші. Хоча в українському законодавстві не виокремлено організаційної форми для соціального підприємства, однак спільним для таких підприємств є зорієнтованість на соціальну мету [8].

Проведені дослідження соціального впливу підприємництва у Івано-Франківській області свідчать, що незважаючи на воєнний стан, область продовжує активно розвиватися та протистояти зовнішнім загрозам. Протягом 2023 р. слід відмітити зростання таких показників як кількість діючих суб'єктів господарювання, кількість зайнятих та найманих працівників у суб'єктах господарювання, а також збільшення обсягу реалізованої продукції. Кількість соціальних підприємств в області також мала тенденцію до зростання відносно попередніх років.

Висновки. Підсумовуючи, варто зазначити, що соціальний вплив підприємництва набуває особливої ваги в період воєнного нападу російської федерації. Згідно стратегічних перспектив розвитку нашої країни,

зокрема впровадження європейських норм, актуалізуються питання розвитку соціального підприємництва, соціальної відповідальності бізнесу, створення робочих місць для місцевого населення та внутрішньо переміщених осіб, зниження рівня безробіття, забезпечення гідних умов праці, своєчасно виплачена та конкурентоспроможна заробітна плата, покращення якості життя, впровадження нових ресурсозберігаючих технологій та підтримка вразливих груп населення.

Основними перспективами розвитку підприємництва та соціального бізнесу зокрема, є насамперед інституційна підтримка з боку держави та місцевих органів влади. Аналіз діяльності соціального підприємництва підприємств показав активну залученість громадянського суспільства в соціальні ініціативи регіону. Соціальне підприємництво стає важливим інструментом для задоволення суспільних потреб: працевлаштування соціально вразливих верств населення, боротьби з бідністю та безробіттям, підвищення екологічної та соціальної відповідальності та зниження соціальної напруги. Щоб забезпечити стабільну роботу цих підприємств, важливо розробити дієві механізми залучення інвестицій, систему дотацій і податкові стимули. Крім того, залучення молоді сприятиме зростанню громадянської активності та утвердженню загальнолюдських цінностей у суспільстві.

Л і т е р а т у р а

1. Педченко Г. П., Власюк Ю. О. Соціальні аспекти розвитку підприємництва в Україні. URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/4685>.
2. Павликівська О. І., Марущак Л. І. Соціальні аспекти діяльності підприємств та фактори їхнього впливу на ефективність їх функціонування // Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 27(1). С. 163-166. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_27\(1\)_33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_27(1)_33).
3. Деліні М. М. Соціально-економічна складова підприємництва // Причорноморські економічні студії. 2016. Вип. 12(1). С. 117-120. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_12\(1\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_12(1)_27).
4. Швед В. В., Омельченко О. В., Таран О. А. Сутність та особливості підприємницької діяльності // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2024. Т. 35. Вип. 1. С. 27-34.

5. Sobko O. Social responsibility of business and entrepreneurship development in Ukraine during the war. *European Scientific Journal of Economic and Financial Innovations*, 1(13), 308-317. Retrieved from: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/288>.
6. Релокація бізнесу через війну: які регіони для цього найбільш затребувані. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/relokaciya-biznesu-cherez-viynu-yaki-regioni-dlya-cogo-naybilsh-zatrebuvani-12433224.html>.
7. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Bui Y. V., Zakurena V. V. Main trends and prospects of development of social entrepreneurship in Ivano-Frankivsk region // Адаптація до глобальних змін та викликів: нові форми економіки, ресурсоефективні технології, захист довкілля: збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції здобувачів і молодих вчених, м. Івано-Франківськ, 18 травня 2023 р. Івано-Франківськ: Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, 2023. 515 с. С. 18-20.
9. Social business in UA. URL: https://socialbusiness.in.ua/online_cons/sotsial-ne-pidpriemnytstvo-v-ukraini/.
10. Аналітичний звіт: соціальне підприємництво в Україні. Економіко-правовий аналіз. URL: https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2021/07/legal-report-in-ukraine_ukrainian_0.pdf.
11. Urban Space. URL: <https://urbanspace.if.ua/uk>.
- tsoho naibilsh zatrebuvani. URL: <https://www.unian.ua/economics/other/relokaciya-biznesu-cherez-viynu-yaki-regioni-dlya-cogo-naybilsh-zatrebuvani-12433224.html>.
7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Bui Y. V., Zakurena V. V. Main trends and prospects of development of social entrepreneurship in Ivano-Frankivsk region // Adaptatsiia do hlobalnykh zmin ta vyklykiv: novi formy ekonomiky, resursoefektyvni tekhnolohii, zakhyst do-vkillia: zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovoï konfe-rentsii zdobuvachiv i molodykh vchenykh, m. Ivano-Frankivsk, 18 travnia 2023 r. Ivano-Frankivsk: Ivano-Frankivskiy natsionalnyi tekhnichnyi universytet nafty i hazu, 2023. 515 s. S. 18-20.
9. Social business in UA. URL: https://socialbusiness.in.ua/online_cons/sotsial-ne-pidpriemnytstvo-v-ukraini/.
10. Analitichnyi zvit: sotsialne pidpriemnytstvo v Ukraini. Ekonomiko-pravovyï analiz. URL: https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2021/07/legal-report-in-ukraine_ukrainian_0.pdf.
11. Urban Space. URL: <https://urbanspace.if.ua/uk11>. Urban Space. URL: <https://urbanspace.if.ua/uk>

References

1. Pedchenko H. P., Vlasniuk Yu. O. Sotsialni aspekty rozvytku pidpriemnytstva v Ukraini. URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/4685>.
2. Pavlykivska O. I., Marushchak L. I. Sotsialni aspekty diialnosti pidpriemstv ta faktory yikhnoho vplyvu na efe-ktivnist yikh funktsionuvannia // Prychornomorski ekonomichni studii. 2018. Vyp. 27(1). S. 163-166. – Rezhym dos-tupu: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_27\(1\)_33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_27(1)_33).
3. Dielini M. M. Sotsialno-ekonomichna skladova pidpriemnytstva // Prychornomorski ekonomichni studii. 2016. Vyp. 12(1). S. 117-120. – Rezhym dostupu: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_12\(1\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_12(1)_27).
4. Shved V. V., Omelchenko O. V., Taran O. A. Sutnist ta osoblyvosti pidpriemnytskoi diialnosti // Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Ekonomika i upravlinnia. 2024. T. 35. Vyp. 1. S. 27-34.
5. Sobko O. Social responsibility of business and entrepreneurship development in Ukraine during the war. *European Scientific Journal of Economic and Financial Innovations*, 1(13), 308-317. Retrieved from: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/288>.
6. Relokatsiia biznesu cherez viinu: yaki rehiony dlia

Melnychuk I.V., Bui Y.V., Hirak O.Z. Features of the social impact of entrepreneurship on socio-economic development in the Ivano-Frankivsk region

The article examines the social impact of entrepreneurial activity in the Ivano-Frankivsk region in the conditions of a full-scale military invasion. It is determined that entrepreneurship not only ensures the economic development of the region, but also plays a key role in supporting social stability, creating jobs, providing employment for internally displaced persons and implementing social initiatives. The current trends in social entrepreneurship, its role in the development of local communities and overcoming the consequences of the war are analyzed.

The need for new approaches to doing business taking into account social responsibility and the implementation of European standards of social entrepreneurship is substantiated. The dynamics of key socio-economic indicators of entrepreneurial activity in the region are presented, in particular, changes in the number of employed people, volumes of products sold and labor costs. The growing importance of social enterprises as a mechanism for solving acute social problems, especially in conditions of limited human and material resources, is emphasized.

Particular attention is paid to the Program for the Development of Social Entrepreneurship in Ivano-Frankivsk, which contributes to the expansion of the network of social enterprises and the implementation of socially beneficial projects. The prospects for the further development of social entrepreneurship as a strategic direction for the recovery of the Ukrainian economy and

strengthening social protection of the population are determined. Recommendations are proposed for supporting social entrepreneurship, including the expansion of state funding programs, stimulating investments in socially responsible projects and the active involvement of citizens in the implementation of initiatives aimed at ensuring sustainable development of the region. The importance of attracting international experience in the field of social entrepreneurship and adapting the best practices of developed countries to Ukrainian realities is additionally emphasized. The need for active cooperation between state bodies, business and civil society is emphasized in order to form effective support for social enterprises. An important aspect is the expansion of educational initiatives in this area, which will allow future entrepreneurs to master modern

approaches and implement innovative solutions.

Keywords: *social impact, entrepreneurial activity, social entrepreneurship, social business, social projects.*

Мельничук Іванна Василівна – к.е.н., доцент кафедри прикладної економіки, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Буй Юлія Вікторівна – к.е.н., доцент кафедри прикладної економіки, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Гірак Ольга Зеновійвна – магістр ОПП Бізнес-економіка, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Стаття подана 25.11.2024.